

ПЕРИФРАЗА ЯК РІЗНОВИД ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У дослідженні з'ясовано сутність поняття перифрази, особливості її використання в ЗМІ та літературі. Встановлено, що перифрази мають власне номінативну та емоційно-експресивну функції. За допомогою перифраз уникають повторів та формують у підсвідомості читачів або слухачів певні образи та асоціації.

Ключові слова: перифраза, вторинна номінація, експресія, асоціації.

Abstract

The research clarifies the essence of the concept of periphrasis, the peculiarities of its use in the media and literature. It is established that periphrases have their own nominative and emotional-expressive functions. With the help of paraphrases they avoid repetitions and form certain images and associations in the subconscious of readers or listeners.

Keywords: periphrasis, secondary nomination, expression, associations.

Засоби масової інформації, соціальні мережі, книги, статті, публікації – це все оточує сучасну людину щодня. Важко здивувати вибагливого читача, викликати певні асоціації, образи, задумані автором емоції після прочитаного. Віртуози виразності та експресії використовують стилістичний прийом, який називають перифраза. Так, наприклад, «шоколадним зайцем» ЗМІ називають Петра Порошенка, оскільки він має велику компанію з виробництва цукерок та солодощів. Тобто використовують описову назву певних об'єктів шляхом виділення їхніх характерних ознак.

Перифрази використовують не тільки журналісти в засобах масової інформації, а й письменники в художніх творах, щоб зробити їх експресивнішими та більш влучними. Також це явище поширене серед авторів науково-популярних текстів задля уникнення повторів та урізноманітнення мовлення оригінальними висловами, створення неповторного стилю, зацікавлення читачів, привернення їхньої уваги, переконливості.

Перифрази були об'єктом досліджень багатьох мовознавців: В. В. Виноградова, І. Р. Гальперіна, Л. К. Жулинської, О. М. Кожина, М. М. Кожиної, П. І. Колосова, А. І. Новикова, Л. М. Синельникової, В. П. Уткіної та інших. В українській лінгвістиці питанням вивчення перифраз присвячені роботи М. П. Коломієць, О. Д. Пономарева, Є. С. Регушевського, Н. М. Сологуб тощо. Однак неоднозначність в інтерпретації перифрази (як номінативної або стилістичної одиниці), невизначеність її категорійних та структурних особливостей (І. Р. Гальперін, І. Ю. Кобилянський, О. М. Кожин, Д. Е. Розенталь вважають, що найменшою одиницею, за допомогою якої може виражатися перифраза, є словосполучення, а Н. М. Сологуб, Є. С. Регушевський схиляються до думки, що перифраза може бути виражена як словосполученням, так і словом, а іноді й цілим реченням), відсутність чіткої дефініції зумовлюють потребу в подальших дослідженнях [1, с. 1].

Якщо розглядати перифразу як троп, то можна виділити дві основні функції – власне номінативну та емоційно-експресивну (образну). Перша роль цього мовного звороту полягає в тому, що він актуалізує у свідомості читачів уже відому їм ознаку предмета чи явища навколишньої дійсності. Наприклад, «...**блакитні поїзди** ганяли поперед себе повітря (Брати Капранови) – йдеться про поїзди метрополітену» [2, с. 1]; «**королівський шлях України**» – український маршрут найстарішого та найдовшого сухопутного зв'язку між Східною і Західною Європою Via Regia [3, с. 39].

Друга функція перифраз дозволяє сприймати та оцінювати предмети, осіб, дії з позиції автора, тобто містить відомості про інтереси та уподобання автора, формує у свідомості читачів або слухачів потрібну асоціацію. Наприклад: «*На цьому ж боці – «царство щасливої старості».* Здебільшого тут відпочивають жваві пенсіонери (І. Роздобудько)», – йдеться про Хорватію. Одразу бачимо позитивне ставлення автора до цієї країни і таке ж відношення будемо мати і ми до неї, оскільки використано словосполучення «щаслива старість», що формує приємні асоціації [2, с. 1-2].

Виразність перифрази полягає в тому, що в її художній структурі завжди має місце елемент певної загадки, яку читачеві необхідно відгадати для того, аби зрозуміти, про що йдеться в перифразі. Поширеною в сучасних перифразах є іронія, наприклад, «*армійськими «кухарями»* у ЗМІ назвали керівництво ПП «Артек-союз», яке підозрювалося у виготовленні підробних накладних на фіктивний товар, що призвело до зникнення майже 18 млн бюджетних гривень Міноборони України, виділених на харчування солдатів [3, с.7]; «*пральні машини*» – послуги людей, які допомагають приховувати власність, «оптимізувати» податки та реалізовувати сумнівні операції найбагатшим людям та чиновникам з усього колишнього СРСР [3, с.64]; «*циганська пошта*» – інтернет-процес, під час якого користувачі пересилають одне одному посилання і скачування тривають навіть тоді, коли банери вже не крутяться [3, с.86].

Отже, перифрази наділені специфічними ознаками. Їхнє призначення – номінувати вже відомі поняття, що мають свою назву. Суть механізму перефразування полягає в перетворенні узвичаєної, відомої назви на невідому, нову, незвичну, експресивну. У процесі виникнення перифрази зміст відносно зберігається, але створюється нова форма.

Перифраза – прийом, який підвищує красномовність, виразність, емоційно забарвлює мовлення. Активне використання перифраз демонструє високий інтелектуальний рівень доповідача, великий словниковий запас та дає змогу уникати повторів, які значно збіднюють мовлення. За допомогою цього прийому можна сформувати в підсвідомості певні образи, емоції або асоціації, які в подальшому використовують задля впливу на читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лінгвостилістика XXI століття: стан і перспективи. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29481/Pidkaminna_245-252.pdf?sequence=1
2. Степаненко М. Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік : монографія / Микола Степаненко. Полтава : Дивосвіт, 2018. 588 с.
3. Словник медійних перифразів XXI століття : уклад. : Я. В. Козачок, В. М. Васильченко, І. А. Костюк [та ін.]. К. : НАУ, 2014. 152 с.
4. Стилiстичнi функцiї перифрази в сучаснiй українськiй прозi. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/28494/1/stylistic%20functions%20of%20periphrasis%20in%20contemporary%20ukrainian%20prose.pdf>
5. Теорія літератури - літературознавство і мовознавство. URL: <https://ukrlit.net/info/criticism/perifraz.html>
6. Чорна К. В. Використання жанру інфотеймінг в українських теленовинах, пошук нових засобів і прийомів гри та розваги в інформаційних програмах. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство. 2015. Вип. 32. С. 148-155.

Клименко Ангеліна Олександрівна – студентка групи МНТ-21б, факультет інформаційних електронних систем, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: akklymenko1@gmail.com

Науковий керівник: **Стадній Алла Сергіївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: stadniy.all@vntu.edu.ua

Klymenko Anhelina Oleksandrivna – student of the group MNT-21b, Faculty of Informational Electronical Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, akklymenko1@gmail.com

Supervisor: **Stadnii Alla Sergiyivna** – Associate Professor at the Department of Philology, cathedra of linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia, stadniy.all@vntu.edu.ua